

Marcel Barnard, Meditaties van de ziel, Uitgeverij Vesuvius

Dit is een onlangs verschenen, prachtig vormgegeven boekje van Marcel Barnard. Het beslaat zo'n 120 pagina's tekst en het leest gemakkelijk. Fraai Nederlands en geen woord teveel. Marcel zoekt antwoord op de vraag hoe een weldenkend mens — een academicus, een intellectueel — nog zou kunnen geloven. Hij beschrijft in dit boekje zijn speurtocht naar dit antwoord. Uit het Woord vooraf: "Ik ben tijdens mijn queeste bij mijzelf gebleven, bij mijn dagelijkse bestaan, bij mijn eigen leven en de toevallige loop die het genomen heeft. Wat ik er aantrof heb ik gewikt en gewogen. En dat heb ik op papier gezet. (...) [D]eze meditaties [zijn] niet geschreven om een of andere boodschap uit te dragen; wie preekt heeft misschien een boodschap, wie mediteert keert in zichzelf en kijkt van daaruit de wereld in. In deze meditaties leerde ik daarom evengoed mijzelf kennen als God en de wereld waarin ik leef. Voor mij was dat een ervaring van een schoonheid die zich alleen laat uitdrukken in een beeldende en metaforische taal. Die taal verleent doortocht aan een waarheid die even verschijnt, maar zich niet laat vastleggen of nameten. Een waarheid die oplicht als een vuurvonk die op ons afkomt, passeert en meteen ook weer dooft, maar niettemin een waarheid over mijzelf, God en de wereld."

In acht hoofdstukken brengt Marcel een heel persoonlijk verslag uit van – wat je zou kunnen noemen – zijn geloofservaringen. Zo beschrijft hij in het eerste hoofdstuk het bidden van het Onze Vader in een kleine kring bij hem thuis rond een oude ruwe tafel die afkomstig is van een boerenfamilie in de Pyreneeën. Een tafel waaromheen twee eeuwen eerder diezelfde woorden werden gebeden, de woorden die nog steeds worden gebeden op zoveel plaatsen in de wereld door veel verschillende mensen, ook door een hongerlijder in Afrika, een dictator ergens in de wereld en diens gemartelde gevangene en zoveel anderen die Marcel aanduidt. En zo ervaart hij: 'De gedeelde woorden scheppen een verbondenheid die groter is dan ik kan zien, zwaarder dan ik kan dragen en lichter dan ik kan bevatten.'

In de context van zijn ervaringen van de presentie van God brengt Marcel gevoelens en gedachten onder woorden over de verhouding van hem als mens tot die paradoxale, liefdevolle en gewelddadige God, die zijn geliefde zoon liet sterven. En formuleert hij gevoelens en gedachten over het kwaad en het onrecht in de wereld, over de liefde en over de sterfelijkheid. Marcells God stelt zich present op een aantal door hem beschreven plaatsen in de wereld, dichtbij en veraf. Dat was in zijn jeugd in Museum Boijmans Van Beuningen te Rotterdam en sindsdien in 'de ruimte van de kunsten'. Dit bracht in zijn leven letterlijk en figuurlijk kleur. Als kunstschilder fascineren hem de kleuren op zijn palet, ze hebben een spirituele betekenis. Vanaf zijn jonge jaren twintig ervaart hij Gods presentie ook in de Oude Kerk te Amsterdam, in 'de grote liturgische gezangen uit de traditie van de christelijke kerk' en in 'muziek die de hemel openbreekt'. Hij wordt daar 'opgenomen in een taal die [zijn] bestaan onderbreekt'. De presentie die zijn gewone bestaan onderbreekt, heeft hij nooit intenser dan in Zuid-Afrika ervaren als een mysterie dat tegelijkertijd vrees aanjaagt en fascineert. In zijn ziel roffelen voor eeuwig de *talking drums*, die het ritme van een zes uur durende dienst bepaalden, die hij daar bijwoonde. En dat terwijl 'de ongrijpbare muziek' hem minder boeit dan 'de plastische verf, de aardse pigmenten en de vette geurige olie die de kleurstoffen bindt'. Naar aanleiding van het fluitspel van zijn geliefde houdt Marcel ons voor dat de fluit het dichtst staat (volgens Hanna Rijken) 'bij de menselijke stem én de menselijke ziel', en (volgens hemzelf) 'bij de mysteries van dood en leven, bij de ziel van de kosmos, bij God'. Hij haalt Albert Einstein aan: 'we dansen allen op de klank van een mysterieuze muziek uit de verte, gespeeld door een onzichtbare fluitist.'

Marcel neemt ons in dit boekje mee naar plaatsen en streken die kennelijk voor hem een zekere heiligheid bezitten. In het hoofdstuk Het ultramarijn van de Middellandse Zee beschrijft hij onder meer

zijn eenmalige bezoek aan Jeruzalem, waar hem het meest de chaos van de Heilig Grafkerk raakte. Voor wie, zoals ik, nooit in Jeruzalem is geweest, is het alsof je aan de hand van Marcel zelf een bezoek aan de heiligdommen in die stad brengt. In het heuvelland van de Italiaanse Marche komt Marcel 'thuis, in dat wentelende heelal van de klassieke oudheid, Bijbelse verhalen en de geschiedenis, van religie, natuur en cultuur.' Ook bij de beschrijving daarvan word je als lezer door Marcel als het ware aan de hand genomen, door zijn beeldende taalgebruik. Marcel is, behalve aan de Protestantse Theologische Universiteit te Amsterdam, hoogleraar theologie aan de Universiteit van Stellenbosch. Over Afrika schrijft Marcel: 'Ik ben er verdwaald in werelden die ik nooit eerder betrad, diep geschokt geraakt door het onrecht en lijden dat ik zag, en uit mijn evenwicht gebracht door manieren van denken en doen die mij vreemd zijn.' Maar ook: 'Ik heb er moeten leren dat onze diepste wortels in Afrika liggen. Eden was hier.' Dan volgen beschrijvingen over Afrika die de lezer een indruk geven van het eigene van dat continent, ook wat betreft de religie. Indrukwekkend is ook Marcells verslag van herdenkingen van de genocide in 1994 in Rwanda. 'De aarde kleeft van het bloed.' Marcel neemt ons verder nog mee naar Genève, naar het Noord-Franse heuvelland, met de vele sporen van de Eerste Wereldoorlog, naar Denver, Colorado. En telkens weer formuleert Marcel gevoelens en gedachten naar aanleiding van wat hij waarneemt, die de lezer tot reflectie aanzetten. In het laatste hoofdstuk 'Ik zal sterven' ten slotte enige overpeinzingen van Marcel over de dood, die uitlopen op de zin: 'Eens zal ik horen dat jij ook mijn naam roept'.

Paul van Amersfoort